

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ЎҚИТУВЧИНИНГ КАСБИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Нызаматдинова Шахсанем Караматдиновна

Ажиниёз номидаги НДПИнинг

Мактабгача ва бошланғич таълим факультети 3-курс талабаси

Аннотация: *Мазкур мақолада бошланғич таълимда ўқитувчининг касбий компетенцияларини ривожлантириш масалалари илмий-назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил қилинган. Ўқитувчи касбий компетенцияларининг мазмуни, турлари ҳамда уларнинг таълим сифатига таъсири ёритилган. Шунингдек, бошланғич синф ўқитувчиларининг касбий салоҳиятини оширишга қаратилган замонавий педагогик ёндашувлар, инновацион технологиялар ва узлуксиз касбий ривожланиш шакллари таҳлил этилган. Мақолада таълим жараёнида ўқитувчининг шахсий ва касбий ўсиши ўқувчилар билим сифати ва таълим самарадорлигини оширишда муҳим омил экани асослаб берилган.*

Калит сўзлар: *бошланғич таълим, касбий компетенция, ўқитувчи маҳорати, педагогик технологиялар, узлуксиз таълим, инновацион ёндашув.*

КИРИШ

Ҳозирги глобаллашув ва ахборотлашган жамият шароитида таълим тизимига қўйилаётган талаблар тобора ошиб бормоқда. Жамият тараққиётининг янги босқичида мактаб таълими, айниқса бошланғич таълим сифатини ошириш масаласи устувор йўналишлардан бирига айланди. Бу жараёнда ўқитувчи шахси, унинг касбий компетенциялари ва педагогик маҳорати ҳал қилувчи аҳамият касб этади.

Бошланғич таълим — ўқувчиларнинг билиш фаолияти, шахсий сифатлари ва маънавий-ахлоқий қарашлари шаклланадиган муҳим босқич ҳисобланади. Шу сабабли ушбу босқичда фаолият юритаётган ўқитувчидан нафақат фанни чуқур билиш, балки замонавий педагогик технологияларни ўзлаштириш, ўқувчиларнинг ёш ва психологик хусусиятларини ҳисобга олиш ҳамда таълим жараёнини самарали ташкил этиш талаб этилади.

Сўнги йилларда таълим тизимида компетенциявий ёндашувнинг жорий этилиши ўқитувчи касбий фаолиятига янгича талабларни қўйди. Энди ўқитувчи фақат билим берувчи эмас, балки ўқувчиларни мустақил фикрлашга, ижодий изланишга ва ҳаётий кўникмаларни эгаллашга йўналтирувчи шахс сифатида намоён бўлиши лозим. Бу эса ўқитувчининг касбий компетенцияларини мунтазам равишда ривожлантиришни тақозо этади.

Касбий компетенция тушунчаси ўқитувчининг билим, кўникма, малакалари, шахсий сифатлари ва амалий тажрибасини ўзида мужассам этган мураккаб

тизим сифатида қаралади. Бошланғич таълимда ушбу компетенцияларни ривожлантириш таълим мазмунини такомиллаштириш, ўқитиш усулларини янгилаш ва педагогик фаолият самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Шу нуқтаи назардан, мазкур мақолада бошланғич таълимда ўқитувчининг касбий компетенцияларини ривожлантириш масалаларини ўрганиш, уларнинг турлари ва ривожлантириш йўллари илмий жиҳатдан таҳлил қилиш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади.

Бошланғич таълимда ўқитувчининг касбий компетенцияларини ривожлантириш таълим сифатини таъминлашнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади. Ўқитувчининг касбий компетенцияси унинг педагогик фаолиятни самарали ташкил этиш, ўқувчиларнинг билиш фаоллигини ривожлантириш ва таълим мақсадларига эришиш қобилиятини белгилайди. Шу сабабли мазкур масалани илмий-назарий ва амалий жиҳатдан ўрганиш муҳим аҳамият касб этади.

Ўқитувчи касбий компетенцияларининг мазмуни ва турлари

Касбий компетенция – ўқитувчининг касбий билимлари, амалий кўникмалари, шахсий сифатлари ва педагогик тажрибасининг яхлит мажмуидир. Бошланғич таълим ўқитувчисининг касбий компетенциялари қуйидаги асосий турларга ажратилади:

- Педагогик компетенция – таълим-тарбия жараёнини режалаштириш, ташкил этиш ва баҳолаш қобилияти;
- Психологик компетенция – ўқувчиларнинг ёш ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш, улар билан самарали мулоқот ўрнатиш;
- Методик компетенция – фанларни ўқитишнинг замонавий усул ва воситаларини билиш ва қўллаш олиш;
- Коммуникатив компетенция – ўқувчилар, ота-оналар ва ҳамкасблар билан самарали мулоқот қилиш маҳорати;
- Ахборот-коммуникация компетенцияси – рақамли технологиялардан таълим жараёнида унумли фойдаланиш.

Ушбу компетенцияларнинг уйғун ривожланиши ўқитувчининг касбий маҳоратини юксалтиришга хизмат қилади.

Касбий компетенцияларни ривожлантиришда инновацион педагогик ёндашувлар

Замонавий таълим тизими ўқитувчидан доимий равишда ўз устида ишлашни, янги педагогик технологияларни ўзлаштиришни талаб қилади. Бошланғич таълимда инновацион ёндашувлар қуйидаги йўналишларда намоён бўлади:

- компетенциявий ёндашув асосида дарсларни ташкил этиш;
- интерфаол методлардан фойдаланиш;
- муаммоли таълим элементларини жорий этиш;

- дидактик ўйинлар ва лойиҳа асосида ўқитиш.

Бу ёндашувлар ўқитувчининг ижодий фаоллигини оширади ва касбий компетенцияларини мустаҳкамлайди.

Узлуксиз касбий ривожланиш ва малака ошириш

Ўқитувчининг касбий компетенцияларини ривожлантириш узлуксиз таълим тамойили асосида амалга оширилиши лозим. Малака ошириш курслари, семинар-тренинглари, онлайн таълим платформалари ва педагогик тажриба алмашиш жараёнлари ўқитувчининг касбий ўсишига хизмат қилади.

Шунингдек, ўз-ўзини ривожлантириш, педагогик рефлексия ва фаолият натижаларини таҳлил қилиш ўқитувчи компетенцияларини такомиллаштиришда муҳим ўрин тутди.

Ўқитувчи фаолиятида ахборот-коммуникация технологияларининг ўрни

Ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ) бошланғич таълимда ўқитувчининг касбий компетенцияларини ривожлантиришда муҳим восита ҳисобланади. Электрон дарсликлар, мультимедиа воситалари, онлайн платформалар ва таълимий иловалар ўқитувчига таълим жараёнини қизиқарли ва самарали ташкил этиш имконини беради.

АКТдан фойдаланиш ўқитувчининг ахборот саводхонлигини оширади, дарсларни индивидуаллаштириш ва дифференциация қилишга ёрдам беради.

Ўқитувчининг шахсий сифатлари ва касбий компетенция

Ўқитувчининг шахсий сифатлари – масъулиятлилик, ижодкорлик, ташаббускорлик, сабр-тоқат ва педагогик этика – касбий компетенцияларнинг самарали намоён бўлишида муҳим омил ҳисобланади. Айниқса, бошланғич синф ўқитувчиси ўқувчилар учун намуна бўлган шахс сифатида ўз касбий ва ахлоқий салоҳиятини доимий равишда такомиллаштириб бориши лозим.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, бошланғич таълимда ўқитувчининг касбий компетенцияларини ривожлантириш таълим сифати ва самарадорлигини таъминлашда асосий омил ҳисобланади. Ўқитувчининг касбий салоҳияти нафақат фанларни ўқитиш қобилияти, балки педагогик жараёни самарали ташкил этиш, ўқувчиларни ижодий ва мустақил фикрлашга йўналтириш, уларнинг шахсий ва ахлоқий ривожланишига кўмаклашиш билан боғлиқдир.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, бошланғич таълимда ўқитувчининг касбий компетенциялари қуйидаги йўналишлар асосида ривожлантирилиши зарур:

Педагогик ва методик компетенциялар – дарсларни самарали ташкил этиш, замонавий педагогик технологияларни қўллаш ва ўқувчиларнинг билим фаоллигини ошириш;

Психологик ва коммуникатив компетенциялар – ўқувчиларнинг индивидуал ва ёш хусусиятларини ҳисобга олиш, самарали мулоқот ўрнатиш ва ижобий таълим муҳитини таъминлаш;

Ахборот-коммуникация компетенцияси – рақамли технологиялардан фойдаланиш орқали дарс жараёнини ривожлантириш;

Шахсий сифатлар ва педагогик рефлексия – масъулиятлилик, сабр-тоқат, ташаббускорлик ва ижодий ёндашув орқали касбий фаолиятни узлуксиз такомиллаштириш.

Шунингдек, ўз-ўзини ривожлантириш, малакани ошириш курслари, семинарлар ва тажриба алмашиш дастурлари ҳам ўқитувчининг касбий компетенцияларини мустаҳкамлашда муҳим аҳамият касб этади. Бошланғич синфдаги ўқитувчи шахс сифатида намуна бўлиб, ўқувчиларнинг билиш, фикрлаш ва ижодий салоҳияти ривожига таъсир кўрсатади.

Натижада, бошланғич таълимда касбий компетенцияларни ривожлантириш учун комплекс ёндашув — педагогик билимлар, малака, шахсий сифатлар ва инновацион технологиялардан фойдаланиш муҳим ҳисобланади. Бу эса нафақат таълим сифати ва самарадорлигини оширади, балки келгуси таълим босқичлари учун мустаҳкам асос яратади ва замонавий жамият талабларига жавоб бера оладиган, компетент ва ижодкор кадрлар тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Абдуллаева Б.С., Бейсенбаев С.К. — Олий таълим ташкилотлари талабаларининг педагогик касбий компетентлигини ривожлантиришнинг дидактик имкониятлари Қозоғистон, Шымкент- 2023

2. Муслимов Н.А. — Педагогик компетентлик ва креативлик асослари. 2015

3. Савельева С. — Педагогические условия формирования профессиональной компетенции учителя в образовательном процессе